

Κατσουλάκος Θεόδωρος και Τσαντίνης Κώστας

Το κείμενο που ακολουθεί είναι μετάφραση του τουρκικού σχολικού εγχειριδίου (Emin Oktay, Tarih, Lise: III, έκδ. 1988, σσ. 237-240) και καταδεικνύει τον τρόπο που διδάσκονται οι γείτονες την κοινή μας Ιστορία. Τα σχόλια και οι υποσημειώσεις είναι των συγγραφέων Κατσουλάκου Θ., Τσαντίνης Κ. από το βιβλίο τους “Προβλήματα Ιστοριογραφίας στα Σχολικά Εγχειρίδια των Βαλκανικών Κρατών. Επανάσταση του. '21, Βαλκανικοί Πόλεμοι. εκδ. Εκκρεμές”

Η Ελληνική Επανάσταση και η ίδρυση του ελληνικού κράτους (1820-1829), κατά το Τουρκικό εγχειρίδιο

Οι Έλληνες[1], οι οποίοι είχαν περισσότερα προνόμια[2] απ’ όλους τους χριστιανικούς λαούς που τελούσαν υπό οθωμανική κυριαρχία, ζούσαν κυρίως στην Ελλάδα[3], στην Πελοπόννησο, στα νησιά του Αιγαίου, στη Δυτική Μικρασία και στα παράλια της Προποντίδας και του Εύξεινου Πόντου, όπου ήταν εγκαταστημένοι σε πόλεις και κωμοπόλεις και ασχολούνταν με τις τέχνες και το εμπόριο και ιδιαίτερα με τη ναυτιλία. Οι Έλληνες είχαν υποταχτεί οριστικά στο οθωμανικό κράτος επί Μωάμεθ του Πορθητή[4]. Είχαν παραχωρηθεί τότε και σ’ αυτούς, όπως και στους άλλους χριστιανούς, ελευθερίες ως προς τα θέματα θρησκείας και γλώσσας. Στην Πελοπόννησο μάλιστα και στα νησιά του Αιγαίου οι Έλληνες ζούσαν σχεδόν αυτόνομοι[5].

Οι Οθωμανοί θεωρούσαν ανώτερους τους Έλληνες από τους άλλους χριστιανούς και τους διόριζαν σε ορισμένες θέσεις και ιδιαίτερα σε θέσεις διερμηνέων[6]. Ορισμένοι μάλιστα Έλληνες άρχοντες από το Φανάρι της Κωνσταντινουπόλεως προωθούνταν σε θέσεις ηγεμόνων της Βλαχίας και της Μολδαβίας[7].

Σε σχέση με τους άλλους χριστιανικούς λαούς οι Έλληνες ήταν πιο εύποροι και πιο φωτισμένοι. Οι σχέσεις που είχαν αναπτύξει με τη Ρωσία κατά τον 18ο αιώνα συντέλεσαν στη διάδοση εθνικοαπελευθερωτικών ιδεών μεταξύ τους[8]. Στην πραγματικότητα οι Ρώσοι ήδη από την εποχή του Μεγάλου Πέτρου[9] ξεσήκωναν τους Έλληνες σε κάθε ευκαιρία εναντίον του οθωμανικού κράτους. Όταν στη διάρκεια της εκστρατείας του 1768 ο ρωσικός στόλος είχε καταπλεύσει στην Πελοπόννησο, οι Έλληνες είχαν επαναστατήσει, αλλά η επανάσταση είχε κατασταλεί αμέσως[10]. Στα χρόνια της Γαλλικής Επανάστασης τα ελληνικά πλοία υπό τουρκική σημαία κυκλοφορούσαν ελεύθερα παντού και μονοπώλησαν το εμπόριο της Μεσογείου[11]. Έτσι πλούτισαν πολλοί Έλληνες που ζούσαν σε μεγάλες πόλεις της Ευρώπης (όπως η Μασσαλία, η Τεργέστη, η Οδησσός) και ίδρυσαν στην Ελλάδα πολλά σχολεία και διέδωσαν σ’ όλους τους Έλληνες τις ιδέες της εθνικής ελευθερίας και ανεξαρτησίας. Τις ιδέες τις ενίσχυσε η Γαλλική Επανάσταση. Τέλος οι Έλληνες ίδρυσαν μια μυστική οργάνωση που στόχευε στην απόκτηση της ανεξαρτησίας τους και ονομαζόταν Εθνική Εταιρεία[12].

Η Εθνική Εταιρεία ιδρύθηκε αρχικά το 1814 στην Οδησσό από τρία άτομα (δύο Έλληνες και ένα Βούλγαρο)[13]. Ουσιαστικός στόχος της ήταν η επανίδρυση της αρχαίας Βυζαντινής Αυτοκρατορίας[14]. Ο πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως και ο τσάρος της Ρωσίας ήταν πληροφορημένοι σχετικά με την ίδρυση της Εταιρείας.

Η Εθνική Εταιρεία ενδυναμώθηκε σε μικρό χρονικό διάστημα και ίδρυσε πολλά

παραρτήματα στην Κωνσταντινούπολη και την Ελλάδα. Οι κυριότεροι εύποροι και φωτισμένοι Έλληνες έγιναν μέλη της, ανάμεσά τους και ο πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως[15]. Αρχηγός της ήταν ο Αλέξανδρος Υψηλάντης, γιος του πρώην ηγεμόνα της Βλαχίας και υπασπιστής του τσάρου.

Χάρη στις ενέργειες της Εθνικής Εταιρείας οι Έλληνες είχαν προετοιμαστεί πλήρως για να επαναστατήσουν. Δεν άφηνε όμως περιθώριο για να ξεσπάσει η επανάσταση ο Αλή πασάς[16], βαλής των Ιωαννίνων, που ήταν γνώστης όλων των δραστηριοτήτων της Εταιρείας. Όταν πάντως ο Αλή πασάς έκανε τη δική του επανάσταση εναντίον του σουλτάνου, οι Έλληνες επωφεληθήκαν: ενώ οι οθωμανικές δυνάμεις ήταν απασχολημένες μ' αυτόν, η Εθνική Εταιρεία αποφάσισε να ξεσπάσει η επανάσταση.

σημειώσεις/ επεξηγήσεις

1 Χρησιμοποιούνται δύο λέξεις στο τουρκικό κείμενο για την απόδοση του όρου «Έλληνες», “Rum” και “Yunan”. Η πρώτη αποδίδεται γενικά στους Έλληνες της Τουρκοκρατίας: ρωμιούς, ραγιάδες, ενώ η λέξη Yunan = Ίωνες, χαρακτηρίζεται η Ελληνική Επανάσταση και το ελληνικό κράτος. Με τον όρο “Rum” χαρακτηρίζεται και σήμερα η ελληνική μειονότητα της Κωνσταντινουπόλεως.

Για ένα μεγάλο διάστημα Ρούμελη ονομαζόταν ολόκληρο το ευρωπαϊκό οθωμανικό κράτος (Rum-eli, χώρα των Ρωμαίων, Ρωμιών, Ελλήνων, πρβλ. Ρωμυλία). Το άλλο τμήμα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, το ασιατικό, ονομαζόταν Anadolu (Ανατολή).

2 Το θέμα των προνομίων είναι αρκετά σκοτεινό ως προς την έκταση και την εφαρμογή σε διάφορες περιοχές της τουρκοκρατούμενης Ελλάδας. Βασικό στοιχείο για την εκχώρησή τους υπήρξε η ειδική μνεία στο Κοράνι για τους λαούς της Βίβλου, χριστιανούς και εβραίους. Εδώ λαμβάνονται με την ευρεία έννοια, της παραχωρήσεως δηλαδή ελευθερίας σχετικά με τη θρησκεία, τη γλώσσα, την κοινοτική διοίκηση και άλλα, που ποίκιλλαν κατά τον τρόπο παροχής, το χρόνο και τον τρόπο εφαρμογής. Η πολιτική των προνομίων χρησιμοποιήθηκε από τους Τούρκους για να ενισχυθεί το ανθενωτικό πνεύμα των Ορθοδόξων.

Στο κείμενο, πάντως, έμμεσα τονίζεται η «αχαριστία» των Ελλήνων, οι οποίοι, μολονότι είχαν περισσότερα προνόμια, επηρεασμένοι από τους ξένους, επαναστάτησαν.

3 Εννοεί τη Στερεά Ελλάδα.

4 Βλέπε 15η παρατήρηση του βουλγαρικού κειμένου.

β Προφανώς υπονοούνται τα προνόμια και οι οικονομικές διευκολύνσεις (αχτναμέδες) που χορηγήθηκαν σε ορισμένες περιοχές, όπως τα νησιά (Χίος, Κυκλάδες), η Ήπειρος (Γιάννενα, Ζαγοροχώρια), η Μακεδονία (Μαντεμοχώρια), που παράλληλα εξασφάλιζαν και τα συμφέροντα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Γ. Κοντογεώργη, 1983, σ. 15. Αντίθετα η Πελοπόννησος δεν έχει προνομιακό καθεστώς και αρχικά παραχωρείται σε Τούρκους τιμαριώτες (βλ. Ι.Ε.Ε., ΙΑ', σ. 207). Τον 18ο αι. μεγάλες εκτάσεις κατέχουν Τούρκοι ιδιώτες στο Ναύπλιο, Μεθώνη, Κορώνη (Ι.Ε.Ε. σ. 210), ενώ όλη η Πελοπόννησος διαιρείται σε 24 βιλαέτια, Μ.Β. Σακελλαρίου, Η Πελοπόννησος κατά την δευτέραν Τουρκοκρατίαν 1715-1821, ανατύπωση, Αθήνα 1978, σ. 99. Διοικείται από το «μόρα-βαλεσή» ως πασαλίκι με κέντρο την Τριπολιτσά. Ιδιότυπη εξαίρεση αποτελεί μόνο η Μάνη, που υπάγεται στη δικαιοδοσία του Καπουδάν πασά και αυτοδιοικείται από ντόπιο καπετάνο, τον «μανιάτ-μπέη» (1776-1821), Π. Καλονάρου, Μάνη, εκδ. Π. Πατσιλινάκος, Αθήνα 1981, σ. 57.

6 Οι Έλληνες της Κωνσταντινούπολης επάνδρωσαν σε μεγάλο βαθμό τον τουρκικό κρατικό

μηχανισμό. Ιδιαίτερα διέπρεψαν ως διερμηνείς (δραγουμάνοι).

7 Η ευνοϊκή μεταχείριση των Φαναριωτών από το σουλτάνο παρουσιάζεται ως αποτέλεσμα της εκτίμησης και της ειδικής μεταχείρισης που είχαν οι Έλληνες από την Υψηλή Πύλη. Άρα το συμπέρασμα για το μαθητή είναι εύλογα η αχαριστία των Ελλήνων προς τον «ευεργέτη» τους σουλτάνο. Αποσιωπάται τελείως η αδήριτη αναγκαιότητα που επέβαλε τους Φαναριώτες στην τουρκική διοίκηση ως Μεγάλους Διερμηνείς και ως ηγεμόνες στις Παραδουνάβιες ηγεμονίες (1709-1821). Η ανάγκη επικοινωνίας με τις χώρες της Δύσης (συνθήκες-διομολογήσεις) κατέστησε απαραίτητη την παρουσία των γλωσσομαθών Φαναριωτών, μια και το Κοράνι απαγόρευε την εκμάθηση γλωσσών των απίστων.

8 Οι απελευθερωτικοί αγώνες των Ελλήνων θεωρούνται κινήματα που προήλθαν αποκλειστικά και μόνο από την επαφή των Ελλήνων με τη Ρωσία. Αγνοούνται όλα τα επαναστατικά κινήματα πριν από τον Μεγάλο Πέτρο. Τον 15ο αι. κατά τον τουρκοβενετικό πόλεμο επαναστατεί η Πελοπόννησος. Τον 16ο αι. η Ήπειρος και η Πελοπόννησος, παραμονές της ναυμαχίας της Ναυπάκτου (1571). Από το 1600 έως το 1611 ο επίσκοπος Διονύσιος Τρίκκης, ο «Σκυλόσοφος», ξεσηκώνει τη Θεσσαλία και την Ήπειρο.

9 Είναι η εποχή που ο Μεγάλος Πέτρος αναπροσαρμόζει την εξωτερική πολιτική της Ρωσίας, αναζητώντας παράθυρο στο Νότο, και καλεί τους Έλληνες «εις το ασκέρι του και εις το μεγάλο φλάμπουρό του». Από τότε διαμορφώνεται η πεποίθηση ότι η απελευθέρωση των Ελλήνων θα έρθει από το ξανθό γένος του Βορρά, και αρχίζουν να διαδίδονται οι προφητείες του Αγαθάγγελου, Κ.Ν. Σάθα, Τουρκοκρατούμενη Ελλάς, Αθήνησι 1869, σ. 213.

10 Πρόκειται για τα Ορλωφικά κατά τη διάρκεια του Α' επί Μεγάλης Αικατερίνης Ρωσοτουρκικού πολέμου (1767-1774), που κλείνει με τη Συνθήκη του Κιουτσούκ-Καϊναρτζή, Τ. Αθ. Γριτσοπούλου, Τα Ορλωφικά, εν Αθήναις 1967.

11 Τονίζεται ιδιαίτερα το γεγονός ότι χάρη στη ρωσική σημαία κυκλοφορούσαν ελεύθερα τα ελληνικά πλοία. Η εμπορική και ναυτιλιακή ανάπτυξη των Ελλήνων οφείλεται φυσικά και στη γενικότερη οικονομική και πολιτική συγκυρία στη Μεσόγειο. Επισημαίνουμε ενδεικτικά ορισμένα γεγονότα: την παρακμή της Βενετίας, τη ναυτολόγηση Ελλήνων από την Οθωμανική Αυτοκρατορία, τις ελληνικές παροικίες, την αδράνεια του εμπορικού αγγλογαλλικού στόλου λόγω των πολέμων, την πλήρη αδιαφορία των οθωμανικού στρατιωτικού κράτους για το θαλασινό εμπόριο. Ασφαλώς σπουδαίο ρόλο έπαιξε και η ναυτική παράδοση των Ελλήνων. Με ιδιαίτερη συμφωνία (1783), που ουσιαστικά ήρθε ως επεξήγηση των ασαφειών της προηγούμενης συνθήκης (1774), τα ελληνικά πλοία με ρωσική σημαία απέκτησαν το δικαίωμα ελεύθερης ναυσιπλοΐας στα Στενά.

12 Έτσι αποδίδεται η Φιλική Εταιρεία.

13 Προφανώς το σλαβοκατάληκτο όνομα του Γιαννιώτη εμπόρου Αθανασίου Τσακάλωφ οδήγησε τον Τούρκο συγγραφέα να εκλάβει ως Βούλγαρο τον πιο μορφωμένο Έλληνα από τους ιδρυτές της Φιλικής Εταιρείας, του οποίου ουδέποτε αμφισβητήθηκε η ελληνικότητα. Ο Τσακάλωφ είναι γιος του Γιαννιώτη εμπόρου Ιωάννη Τσακάλωγλου, που μετοίκησε στη Μόσχα για εμπορικούς λόγους και άλλαξε το όνομά του από Τσακάλωγλου στο «ρωσοπρεπές» Τσακάλωφ, κατά τη συνήθεια της εποχής.

14 Ο στόχος της Φιλικής δεν είναι σαφής. Σύμφωνα με την προκήρυξή της «η Εταιρεία συνίσταται από καθ' αυτό Έλληνας φιλοπάτριδας και ονομάζεται Εταιρεία των Φιλικών. Ο σκοπός των μελών αυτής είναι η καλύτερευση του Έθνους και, αν ο Θεός το συγχωρέσει, η ελευθερία του» (από κείμενο της Φιλικής στα κρατικά αρχεία της Ρουμανίας, που δημοσιεύτηκε στα Ντοκουμέντα για την ιστορία της Ρουμανίας, τ. Δ' σσ. 32-39, βλ. Η Επανάσταση του '21. ΚΜΕ σ. 76). Η ελληνική άποψη είναι ότι μοναδικός «σκοπός της

Φιλικής ήταν η απελευθέρωση της πατρίδας και πέρα από αυτό δεν υπάρχουν μαρτυρίες ότι αποφασίστηκε οτιδήποτε άλλο, π.χ. ποιο θα ήταν το καθεστώς της ανεξάρτητης Ελλάδας βασιλεία ή αβασίλευτη δημοκρατία» (Ι.Ε.Ε., τ. ΙΑ', σ. 425).

15 Νεότερες έρευνες πιστοποιούν τη σχέση του πατριάρχη Γρηγορίου Ε' με τους Φιλικούς, Θ. Ζώρα, Ο απαγχονισμός του πατριάρχη Γρηγορίου του Ε' εις έκθεσιν του Ολλανδού επιτετραμμένου Κωνσταντινουπόλεως, Παρνασσός ΙΒ (1976), 127-138. Αντίθετα ο τσάρος, που αρχικά αγνοεί την ύπαρξη της Εταιρείας, θα αντιταχθεί στα σχέδια του Υψηλάντη και των Φιλικών, όπως μαρτυρεί ο Καποδίστριας, απαντώντας σε επιστολή Έλληνα της Οδησού, Βλ. Μέντελσον-Μπαρτόλδου, σ. 52.

16 Πράγματι από τους βασικούς λόγους που επέβαλαν την επίσπευση της Επανάστασης ήταν η εμπλοκή της Πύλης σε πόλεμο με τον Αλή πασά. Αλλά ο Αλής ήταν εκείνος που περίμενε εναγωνίως την έναρξη της Ελληνικής Επανάστασης, όπως μαρτυρεί και το αλβανικό εγχειρίδιο (σ. 162), το οποίο αναφέρει ότι ο Αλής βοήθησε τη Φιλική Εταιρεία και ανυπομονούσε να ξεσπάσει η Ελληνική Επανάσταση στο Μωριά, όσο το δυνατόν γρηγορότερα. Όταν την Άνοιξη του 1820 η Πύλη τον καταδίκασε σε θάνατο, στήριξε τις ελπίδες του στους σαράντα χιλιάδες στρατιώτες του· ήλπιζε μάλιστα ότι ο σουλτάνος θα ζητούσε να συμβιβαστεί μαζί του.

<http://www.24grammata.com/?p=2905>

<http://www.antibaro.gr/node/2850>